

“Bilgi Nesneldir” Derken?¹

Nilgün Çelebi

Benim konum insan birliktelikleridir. Sosyoloji, insan birliktelikleri üzerine söylenen söz demektir. Bu söz, sosyoloji bilim dalı olduğu için, bilimsel bilgi türünden bir söz olmaktadır. Bunu derken hemen şu üç ön kabulümü de ifade edeyim ki okur, üzerinde durduğum zeminin koordinatlarını görebilsin.

1. Bu dünya vardır.
2. Onto epistemeyi önceler.
3. İnsan sosyabil (sociabe) canlıdır.

İlkin bakalım: Bu dünya karşımıza doğa gerçekliği ya da sosyal gerçeklik olarak çıkar. Sosyal gerçeklik derken kastım insan birlikteliklerinin temel iki unsuru olan sosyal kişi ve kolektif kişilikler, bunların sosyal ortama, sosyal etkileşim ve dolaşım ağına sunumları ve bu sunumları dolayısıyla ortaya çıkan süreçler ile farklı yapılaşma form ve seviyelerindeki inşalardır. Sosyal gerçekliğin inşa olması onun herhangi bir söylemeden ibaret olduğu manasına gelmez. Nedense bizde ‘söylem’ denince bir laf kalabalığı, bir keyfi, öznel lakırdılar dizisi, post modern dünyanın post-truth halleri gibi bir çağrışım uyanmakta. Oysa söylem (discourse) hem söz hem eylem (act)’dir. Söylemin bir yönlendirmesi, kendince bir aydınlatması vardır. Yani söylem ciddi bir ifadedir. Sosyal gerçekliğin inşa ediliyor olması da “ben söyledim oldu” tarzında değildir. Peki, nedir? Sosyal gerçeklik socius’dan dolayımlanmış onto’dur. Bu dolayımlanmış sonunda, farklı kurumsallaşma ve yapılaşma seviyelerindeki sosyal birimlerin yanısıra değerler ve kavram düzeyindeki sosyal gerçeklikler de inşa edilir. Sosyal gerçekliğin dolaşım ağından geçmesi ve adım adım inşa edilmesi gerekir. (Socius her tür insan birlikteliğine latince’de verilen addır. Eski Yunanca’daki polity’nin karşılığı gibi düşünülürse de aslında öyle değildir). Ancak bu inşa edilme hali sosyal gerçekliğin gevşek, esnek, her an çözülebilir, zayıf ilmeklerle dokunmuş bir gerçeklik, bir ilişki ağı olduğu anlamına gelmez. Tersine, bu inşa süreci doğa yasaları kadar olmasa bile ona yakın bir katılığa sahip yapıların ortaya çıkmasına yol açabilecek kapasitededir.

İkinci ön kabulümüz olan onto’nun epistemeyi öncelemesi derken kastedilen, sosyal olarak var olanların, sosyal gerçekliğin kendileri üzerine söylenen sözden ve üretilen bilgiden önce ve onlardan bağımsız olarak var olması demektir. Bir ‘şey’ var olacak ki onun üzerine söz söyleyebilelim. O ‘var olan’ın bir dönemin sözünün, söyleminin yapılaşmış hali olması onun ‘var olan’ olarak görülmesine

¹ Nilgün Çelebi tarafından *sosyalbilimler.org*’da yayımlanmak üzere kaleme alınmıştır. Bu metin, 15 Şubat 2020 tarihinde sosyalbilimler.org’un düzenlediği Ankara Konuşmaları serisinde sunulan konferansın metnidir. E-Posta: nilguncelebi@gmail.com

Atıf Şekli: Çelebi, Nilgün. (2020, Şubat 20). “‘Bilgi Nesneldir’ Derken?”, *sosyalbilimler.org*. Link: <https://sosyalbilimler.org/bilgi-nesneldir-derken>

engel teşkil etmez. Hep söylediğimiz gibi, bir şeyin ortaya çıkmasının zorunlu ön koşulları ve yapı taşları ile onun ortaya çıktıktan sonraki halinin yapı ve işleyişinin değil tıpkılığından benzerliğinden bile söz edilemez.

Sosyoloğun sözüne sosyolojik bilgi de diyebiliriz; bilgi söze nazaran daha sınırlı bir anlama gelse de. Georges Gurvitch bilgi türlerini mitolojik, felsefi, dini, kültürel, matematik vb. olarak sıralarken bir de bilimsel bilgidен söz eder. Bilimsel bilginin özelliklerini hatırlayalım:

Doğru olmak: Doğru-Yanlış (True-False) olmak matematik ve mantık alanına aittir. Doğru önerme nesnesi ile çakışan önermedir.

Sahi (gerçek) olmak: Sahi-Sahte (Real-Fake) olmak üzerine konuştuğumuz nesnemizin yapı özelliklerine işaret eder. Sahi (gerçeği ifade eden) önerme, nesnesini tüketen önermedir. Sahi olmak ne'lik ile ilgilidir. Sahi olan söze 'gerçek' de deriz; her ne kadar gerçek olmak ontolojik bir duruma işaret etse de.

Bunların yanı sıra **Geçerli** olmak yani amacına uygun olmak; **Güvenilir** olmak yani hep aynı sonucu vermek; **Yinelenebilir** olmak, **Sınanabilir** olmak; **Eleştiriye açık** olmak, **Tutarlı** ve **Tutunumlu** (Coherent) olmak da gerekir.

Tutarlı olmak İç Tutarlılık ve Dış Tutarlılık olarak karşımıza çıkar. **İç Tutarlılık** o konuya ilişkin genel bilgi birikimiyle, ilgili literatürle bağlantılı, o alanın uzmanlarının doğru ve gerçek ilkeleriyle uyumlu olmak demektir. Dergilerdeki hakemlik, kitap yayınlarındaki editörlük, unvan dağılımlarındaki jüri, bilimsel toplantılardaki ilgili cemaate yönelik tebliğ sunumları ve üzerindeki soru cevap pratikleri bu titizliğin görünen yüzüdür. **Dış Tutarlılık** yani Tutunumluluk ise aşağıda ayrıntılıca değineceğimiz Manalı olmak ile bağlantılıdır. Dış Tutarlılığa yani tutunumluluğa başka bağlamlarda 'metinler arasılık' da denmektedir. Bu noktadan hareketle, özelde bilimsel bilginin genelde bilimsel sözün iki ayrı özelliğinin daha bulunması gerekir. Bunlar sırayla Haklı olmak ve Manalı olmaktır.

Haklı (Right) olmak: Haklı-Haksız (Right-Wrong) olmak bilginin, daha genelde doğru bilgi anlamına gelen episteme'nin, haklı da olması gerektiğini işaret eder. Bize göre, ahlak episteme'nin oluşturu parçasıdır. (Etik demiyoruz; zira etik günlük kullanımda bazı kurumsal yapılanmalardaki gereklilikler doğrultusunda belirlenmiş davranış kodlarını işaret etmektedir. Araştırma etiği, tıp etiği, vb). Ahlak temelde bir 'ötekini gözetme' imperatifiyle bağlantılı olup kaynağını, yukarıda ifade edilen insanın sosyabil olduğu ön kabulünden almaktadır. İnsanlar birbirlerine muhtaçtır. İnsan kelimesinin kökü ins'dir; ins munis olan, birbiriyle barışçıl yakınlık içinde, ünsiyet kurarak yaşayan canlıdır. İnsan var olabilmek için başkasının varlığına muhtaç olan bir canlıdır, sadece biyolojik olarak hayatta kalma değil ama kişiliğin kuruluşu, karakterin gelişimi de karşımızdakiyle etkileşim içinde gerçekleşir, kendimizin farkına karşımızdakine bakarak varırız. Bilimsel bilginin haklı da olması gerekir derken kastedilen, sözümüzün şu üç özelliğe sahip olmasıdır:

1. Sözümüz insanın kendini gerçeklemesine katkıda bulunmalı, insanın 'insan potansiyeli'ni sergileyebilmesine imkan ve fırsat vermelidir. Bunun sınırı başkalarının potansiyelini

gerçekleştirmesine engel çıkarmamak olup, birlikte yaşamının kuralları bu amaca yöneliktir.

2. Sözümüz emeğe el konmasını, sömürüyü deşifre etmelidir.
3. Sözümüz gösteren ve gösterilen, söz ve nesnesi arası açıklığın gizemleştirilmiş çıkarların masum görünümlü ifadeleriyle örtülmesine fırsat vermemelidir.

Haklı olmanın gereğinin yerine getirilmesi yani sosyoloğun sosyal olan üzerine her sözünün bu üç özelliği dikkate alarak ifade edilmesi, görüldüğünden çok daha incelikli davranmayı gerektirir. Bu üç özellik sürekli yinelenmesi gereken değil ama sürekli zihnin ardında tutulması gereken ve zihinden geçirilen her düşüncede ve ifadeye yönelinen her sözde mihenk taşı gibi dikkate alınması gereken özelliklerdir. Haklı olmak aynen şimdi değinilecek olan Manalı olmak gibi sözümüzü ‘geniş zaman’da ve ‘geniş mekan’da söylemeye özen göstermeyi de gerektirir.

Manalı (meaningful) olmak: Sözün Gösteren-Gösterilen-Göndermeleri arasındaki ilişkide karşımıza çıkar. Mana (meaning) nesnenin, şeyin, kavramın, insanın nispeten yerleşiklik kazanmış, üzerinde oydasmaya varılmış bir özelliğidir. Bu noktada Anlam değil de Mana kelimesini kullanmamızın gerekçesi Anlam’ın bizim atfımızı işaret eden Anlamlandırma (understanding) kelimesiyle yakınlığıdır. Anlamlandırmamız bizim bilgimizi, kültürel birikimimizi, dünyaya bakış tarzımızı, alışkanlıklarımızı ve kişiliğimizi katarak kurduğumuz çok katlı bağlantılar ağıdır. Anlamlandırdıkça kendimizi de geliştirmiş oluruz. Aynı anda o şeyi de daha içten daha gerçekten daha sahi olarak tanımış, bilmiş oluruz. Ama şeylerin bizim öznel atıflarımız dışında nispeten nesnelleşmiş manaları da vardır. Bundan dolayıdır ki anlamlandırma ve mana arası fark önemlidir ve bu farkın gözden kaybolmaması için İngilizce ‘meaning’ karşılığında anlam kelimesini değil de mana kelimesini kullanmayı yeğlemiş bulunmaktayız. Mana şeyin kendine yakın dururken, anlamak biz gözlemciye yakın durur. Yukarıda Manalı olmanın sözün gösteren, gösterilen ve göndermeler arasında kurulan bağa işaret ettiğini ifade etmiştik. İşte sözümüzün manalı da olması derken kastedilen, bu kurulan bağlantının kendi içinde doğru, sahi, haklı olmanın ötesinde bir de başka sözlerle, başka gerçekliklerle de bağlantılı olması gerektiğidir. Bizim anlamamız başkalarının nispeten katılaşmış anlamaları demek olan mana ile de bağlantılı olmalıdır. Kuşkusuz bizim anlamamız bir adım sonra o şeyin başkalarınca da fark edilebilir manası haline gelebilecektir. O şeyin yeni bir kavramsal ağa taşınmış olmasına katkıda bulunmuş olabiliriz. Ama başlangıçta bu hemen mümkün olmaz. Ne de olsa sözlerin söyleme dönüşmesi, olgusallaşması dolaşım ağında uzun ve karmaşık bir süreçten geçilmeyi gerektirir. Mana bizi akıl gözüyle görmek de demek olan teoriye götürür. Anlamak manayı yakalamaktır, zaman ve mekâna göre değişebilir de olsa kurulması gereken bağlantıyı kurmaktır. Zira o bağlantı başkalarınca da öyle kurulmuştur. Ancak öyle durumlar olabilir ki karşımızdaki nesnenin (ne ise o’nun) sahip olduğu, nispeten yapılaşmış, bizden önce ona iliştilmiş manası herhangi bir nedenle bize yeterli görülmeyebilir. Biz o nesneyi eskisinden farklı bir tarzda görmeye yönelebiliriz. O nesneye farklı bir anlam atfetmeye yönelebiliriz zira biz o nesneyi farklı bir bütünsellik içinde görmüş, anlamlandırmış anlamışızdır. Aynı bir nesneye sahip olduğu mana dışında yeni, ek bir anlam atfında bulunabilir, onu öncekinden farklı bir tarzda anlamlandırabiliriz. Anlamak bir

zihinsel aktır. Biz var olanın manasını anladıkça ve hatta o mananın yanı sıra o var olana kendimizce yeni anlamlar atfettikçe hem o var olanı anlamamızı genişletir hem de kendimizi geliştirmiş oluruz. Mana ve anlamak ontik olanla epistemik olanın birbirine bağlandığı yerdir. Ontiktir, zira anlamlandırma edimim insani potansiyelimi geliştirebilme kanallarımdan biridir. Epistemiktir, zira mananın özellikle bilimdeki ifade kanalı sözdür. Anlamayı ontolojik aidiyetinden kopartıp sadece epistemolojik alana oturtmak bir pozitifizasyon örneği ve bir hatadır. Anlamayı epistemolojik alandan kopartıp ontolojik alana kısırmak ise ontik olanı amorf olarak görmek demektir.

Yineleyelim, anlamlı olmak bir bağlama oturtulabilmektir. O bağlamdaki manayı yakalayabilmek demektir. Anlam, ait olunan bütünle kurulan ilişki dolayısıyla kazanılır. Anlamlı söz ister düşünülen olsun ister gözlemlenen, üzerine söz söylenen şeyi ait olduğu bütünle ilişkisi içinde anlatan sözdür. Anlamak tekili ait olduğu bütün içine yerleştirmektir. Yorumlamak ise yaptığımız bu yerleştirme işlemini gerekçeli olarak dille ifade etmek, söze dökmek, bir başkası içine değil de bu bütün içine yerleştirdiğimizin hesabını vermek, gerekçelerini söylemektir. Sadece anlamlandırılabilenler yorumlanabilir. Yorumlama anlamının, anlamlandırmanın bir adım sonrasında gerçekleşir, öncesinde değil. Anlamlandıramadıklarımızın yorumunu da yapamayız. Anlamlandırmayı neden istiyoruz? Çünkü anlamak, anlamlandırmak yani ister önceden atfedilmiş olan manayı yakalamak ister kendimizin şimdi atfettiği anlamın bilincinde olmak o şeyi tekilliği değil ama çoğulluğu, çok katlılığı, zenginliği ile görebilmek demektir. Anlamlandırmak bir şeyi tekil, tek başına bırakmamak, bağlantıları içinde görebilmek demektir. Tanımlamak, ad vermek, betimlemek bize tekili kavratır. Açıklama tekili bir sıra içinde, öncelik sonralık, neden sonuç, paralel karşıt doğrusal vb. görmemizi sağlar. Anlamak ise onu boyutları ve katları içinde görmemizi sağlar. O katlar ve boyutlar ise fark edildikleri sürece ve miktarca benliğimizin de gelişmesine, kendimizi gerçeklememize katkıda bulunurlar.

Anlamlı olmanın bir bağlama oturtulabilmekle bağlantılı olması objemizin dış tutarlılığının da sağlanabilmesi demektir. Dış tutarlılığa tutunumluluk diyoruz. Peki bu bağlam, bu bütün nedir? Tekilin içine konularak anlamlı hale geldiği bütünün koordinatları nedir? Cevabımız kestirmeden teori, kavramsal çerçeve olabilir. Ama bu kolay bir cevap olur. Bu sorunun cevabına tarih disiplininin dolaymlanarak ulaşmaya çalışalım.

Doğan Özlem, Eski Yunan'da bilginin iki ana tipi olarak Theoria ve Historia'dan söz eder. Theoria dedüktif akıl yürütmeye ulaşılan bilgilere işaret eder. Genel hatlarıyla rasyonalisttir, genelleştirilebilir ilgi ile çalışır. Historia ise kendi içinde ikiye ayrılır. İlki işitilenin bilgisini işleyen historia, ikincisi ise veriye dayanan empeiria'dır. Empeiria'nın dayandığı akıl yürütme indüktiftir ve bireyselleştirici ilgi ile çalışır. Tarih disiplini başlangıçta işitilenin bilgisi iken zamanla belgelere dayalı bir disiplin haline gelir. Belgeye dayalı (empeiria) tarih çalışması insan birlikteliklerinin en kurumsallaşmış yapısı olan devlet yönetimiyle ilgili verilere dayalı bir tarih olarak karşımıza çıkar. Empeiria'yı yeni çağda bilim (science) etkinliği olarak görürüz. Bilimin özerk bir etkinlik olarak kendini konumlama girişiminin sonuçlarından biri hipotetik dedüktif akıl yürütmenin benimsenmesidir. (Bu noktada I. Newton'un kilisenin hışmından kaçmak için yazdığı "hipotezler kurmadım" cümlesinin gerekçesinden, ki kilisenin egemenlik alanı olarak görülen dedüktif uslamlamaya ihanet etmediğinin savunmasıdır, K.Popper'ın hipotetik

dedüktif akıl yürütme üzerine yazdıkları arasındaki uzun, meşakkatli yolculuğu hatırlamakta fayda vardır). Bu süreçte kadim Tarih disiplininin konumu ve geçirdiği dönüşüm önemlidir. Tarih zaman içindeki uzun yolculuğunda işitilenin aktarıldığı bir etkinlik olmaktan tekillerin kayıtlarının tutulduğu bilgi gövdesi olmaya, oradan da Annales Okulu üzerinden bir sosyal bilim dalı olmaya doğru yol almıştır. Sosyal bilimlere yapılan hamlenin nişanesi hipotetik dedüktif uslamamlamanın benimsenmesidir. Hipotetik dedüktif usamlama holistik bir ontolojik yaklaşımla yürütülmeyi talep eder. Hipotetik de olsa hareket noktası ya bir teori ya bir kavramsal çerçeve olmalıdır. (Bu talep günümüzde zekice geliştirilmiş tek bir kavrama kadar evrilmiştir). İşte Tarih disiplini Annales Okulu ile sosyolojideki holistik yaklaşımların Fransa'daki görünümü olan yapısalci yaklaşım üzerinden beşerî bilgiler alanından (humanities) sosyal bilimler (social sciences) alanına geçiş yapar.

Annales günümüz tarihçilerinin şöyle ya da böyle etkisinden uzaklaşamadıkları tarihteki bir ekolün adıdır. Tarihi konjonktürel değil yapısal bir zemine oturtmaya çabalayan Marc Bloch ve özellikle de Fernand Braudel'in çabalarıyla biçim bulan bir yaklaşımdır. Özellikle Braudel kısa dönem olayları olarak adlandırdığı siyasi olayların öncelikle coğrafya, iklim, jeoloji gibi uzun dönem ve ardından da nüfus hareketleri, göçler, fiyat hareketleri, ticaret yolları gibi orta dönem olay ve süreçlerinin sonucu olduklarını ifade eder ve bütüncül bir tarih araştırmasının tüm bu unsurları dikkate alması gerektiğini vurgular. Güncel olaylar alttaki uzun ve orta dönemdeki transformasyonlara verilen bir tepki, ya da onların görüntüler düzlemindeki bir yansımasıdır. Tarihçi yapısal olana bakmalı, tekil olayları ait olduğu yapısal bütün içinde anlamlandırmalı ve yorumlamalıdır. Annales Okuluna göre 'total tarih' tarihsel zamanın her boyutunun tarihçinin anlatısında yeniden üretildiği tarih olacaktır. Annales'in etkisindeki tarihçilere göre her tarihsel olay, item üretildiği, etkili olduğu dönemin damgasını taşıdığına göre tarihçiler de o olayın, objenin, nesnenin, belgenin, tavır ve kararın, eylem ve edimin o dönemdeki manasını bilmeli ve o tekili o bütünün bağlamına oturtmalıdır. Ancak böylece tarihte olan bitenler anlaşılabilir. Annales Okulu Türkiye'deki tarihçiler tarafından da genel hatlarıyla benimsenir. Bunun tipik yansıması tarihçilerimizin söz birliği etmişçesine bugün bile mealen söyledikleri şu cümlede somutlaşır: Her tekil olayı ait olduğu dönemin koşulları, gereklilikleri, ilişkileri, gerçekleri, anlayışı, zihniyeti içinde okumak, manalandırmak anlatmak gerekir.

Annales Okulunun yapısal tarih anlayışı 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren eleştirilmeye başlanır. Bu eleştirinin kaynağı bu çizgide yürütülen tarih araştırmaları süreci içinde karşılaşılan kimi eksikliklerdir. Yapısal koşulların katı coğrafik, jeolojik, ekonomik, sosyal, hukuksal, siyasal düzenlemelerle ve katı ideolojik tavırlarla çerçevelenmesinin tekili olmasa bile tikeli gözden kaçırıcı etkileri ileri sürülmeye başlanır. Evet, kapsamlı, uzun, orta ve kısa dönemi kapsayan yapısal bir tarih anlatısı gerçekleştirmek hemen hemen imkansızdır. Ancak, bu ideal gerçekleşme bile yine de subaltern'e, kadına, siyaha, eşcinselle yönelik tarih incelemeleri bu kapıdan girilerek yapılır. İlâveten Michel Foucault'nun mentaliteler tarihi, genealogik tarih anlayışı, hastane, hapishane, beden, tekil metaların sembolik gücü vb gibi önceleri ihmal edilen konuların incelenmesi de Annales Okulunun açtığı kapıdan ve yine Fransa merkezli olarak tarihin temel konuları haline gelir. Algılamalar dünyasının, zihniyetlerin, mana atıflarının, anlamlandırmaların ihmal edildiği eleştirilerine karşı Annales içinde daha

farklı tarih okuma anlayışları boy göstermeye başlar. Aynen sosyolojideki diğer holistik yaklaşımlara yöneltilecek eleştiriler ve onlara gösterilen tepkilerde olduğu gibi.

Günümüzde tarihçilerin temel metodolojik tavrını yine tarihçilerin yazıp söylediklerine bakarak yakalamaya çalışalım. Örneğin, Şükrü Hanioğlu mealen her tarihçi her tekil olayı kendince tutarlı olan bütüne, ki bu bütün o dönemin koşulları, yapısal gereklilikleri, zihniyeti vb. oluyor, yerleştirebilir diyor. Bu tavır İlber Ortaylı'nın da benimsediği bir tavidir. Bu ve benzeri cümleleri biz her tarihçinin her tekili kendince anlamlandırabileceğini söylediği şeklinde anlıyoruz. Hanioğlu'na dönersek, Hanioğlu Kosseleek'e dayanarak tarihçilerin diğer tarihçilerin manalandırmalarına uymak zorunda olmadıklarını kendi öznel/bireysel/tekil anlamalarını ifade edebileceklerini ifade etmektedir. Kuşkusuz burada geçen özne/bireysel/tekil anlamalar derken kasımız keyfi lakırdılar değil ama yine ciddi tarih incelemelerine dayanarak ciddi tarihçiler tarafından yapılan incelemelerin sonunda ulaşılan anlamalardır. (Yukarıda mana ve anlamlandırma için yaptığımız ayrımı hatırlayalım). Hanioğlu "tarihi gelişmeleri kendi tarihi bağlamları içinde, onların ürünü olarak, günümüzden geriye doğru bakmadan, güncel değerlerle yargılamadan, tarihselciliğe sivrulmadan ve anakronizmden uzak biçimde değerlendirmek ve yeniden inşa etmek" gerekir. İşte tarihin tarihselleştirilmesi bu demektir" der. Özetle:

1. Tarihte çoğul anlatılar vardır ve olmalıdır, her tarihçi kendi anlamlandırmasına göre olayı kurgulayabilir.
2. Tarihçiye geleceği doğurma benzeri bir görev yüklemeyelim. (Günümüz medya diliyle ifade edersek Hanioğlu hocamız tarihi üst aklın planına, komplolara bağlamaya karşı çıkmaktadır).

Yukarıda Annales Okuluna değinmeden önce, bilimin sözünün doğru, sahi, geçerli, güvenilir, sınanabilir, yinelenabilir, eleştirilebilir, tutarlı olmanın yanısıra bir de haklı ve manalı da olması gerektiğini ifade etmiştik. Bunlardan manalı olmanın dış tutarlılık da demek olan tutunumluluk olduğunu, bunun başka bir bağlamda metinler arası olarak geçtiğini ifade etmiştik.

Yine yukarıda manalı olmanın bir bağlama oturtulabilmekle bağlantılı olduğunu, mananın nispeten yerleşiklik kazanmış bir değerlendirme olduğunu, zihnimizin mevcut manayı anlayabilmesinin yanısıra aynı nesneye, şeye, objeye, kavrama, var olana bir de kendince yeni atıflarda bulunabileceğini, yeni anlamlar yükleyebileceğini de ifade etmiştik. Kendi atfımız yeterince güçlü ise o var olanın manasına biz de yeni bir mana eklemiş olabiliriz ama bu bugünden yarına hemen gerçekleşemez de demiştik. Yine yukarıda manalı olmanın ya da anlamlı olmanın tekile, şeye, kavrama, var olana yapılan bir yükleme olduğunu ve bu yüklemenin olmazsa olmaz koşulunun o şeyin ait olduğu bütünle ilişkisi olduğunu da ifade etmiştik. Mana her zaman bir ilişkilendirmedir. Mana bir özsel özellik değildir. Bir atıftır. Bu atfın geniş kabul görmesiyle o mana yerleşiklik kazanır ama her zaman yeni anlamalarla yeni anlamlar da kazanabilir ve bu yeni anlamalar yeterince güçlü olursa o zaman onlar da yerleşik manalar haline gelirler. Bu ve benzeri ifadelerden sonra da tekili, şeyi, nesneyi, var olanı içine yerleştireceğimiz bütün ne olabilir, bunun koordinatları nelerdir diye sormuş ve konuyu tarihe getirmiştik.

Şimdi bu iki konuyu birbirine bağlamamız gerekiyor. Bu bağlamayı şu soruyla yapıyorum: Tekili içine yerleştireceğim yani tekili içinde anlamlandıracağım bütünsellik o tekilin içinde neşet ettiği ortam mıdır? Yapı mıdır? Koşullar mıdır? Zihniyet, değerler dünyası mıdır? Tarihin belirli bir zamanında ve mekânında bir araya gelmiş koşullar mıdır? Bu soruya tarihçiler ‘evet’ diyor ve ekliyorlar: Tarihçi, elbette bilimsel yansızlığını muhafaza ederek, o koşullarda, o olaylar dizisinden kendince anlamlı bir olaylar ve nedenleri buketi yapar ve bunu kendi anlatısı olarak sunar. İşte bu noktada ben itiraz ediyorum ve diyorum ki eğer tarih bir müze ise, bir olaylar galerisi ise bu dediğiniz geçerli olabilir. Ama tarih ve sosyolojik bilgi haklı ve manalı olmak istiyorsa bir yandan haklı olmanın koşullarını dikkate almalı bir yandan da manalı olabilmek için tekilin içine yerleştirildiği bütünün yapıtaşlarının haklı olmanın gerekleriyle bağlantılı olduğunun bilincinde olmalıdır. Tarihçi ya da sosyolog, fark etmez, dünün ya da bugünün herhangi bir olayına, olgusuna, nesnesine, tekiline, şeyine, var olanına bakarken kendini yok sayamaz. Bu itirazı yaparken de Hans-Georg Gadamer’in mealen hiçbir araştırmacının başka bir mekân ve zamandaki olayları kendi değerlerinden, çağının, kültürünün, eğitiminin üzerindeki etkisinden etkilenmeksizin inceleyemez tarzındaki görüşünden etkilenmekteyim. Gadamer burada ne relativizme ne öznelciliğe kapı aralamakta. Onun maksadı gerçekte yapılanın adını doğru olarak koymaktır. Gadamer bu durum için “ufukların çarpışması” ifadesini kullanmaktadır. Mealen ona göre mekânda ve zamanda benim için farklı olana bugünün beni olarak bakarım. Bugünün beni olarak dünü ya da farklı olanı anlamaya çalışırım. Peki zamanda ve mekânda uzağımda olanı içine yerleştireceğim bütünün koordinatları ne olmalı ki çarpışan ufuklarımızdan doğru, sahi, geçerli, güvenilir, tutarlı, haklı ve manalı bilgiler çıkabilsin? Hem de nesnellik sağlanabilsin.

Bana göre Gadamer bu tavrı ile nesnel bilginin imkansızlığını değil ama tersine, imkanını sunmaktadır. Nasıl mı? Şöyle:

Tekili anlamlandırmak için tekili içine yerleştireceğim bütünsellik eğer;

1. İnsanın kendini gerçekleştirme için mümkün kılıyorsa,
2. İnsan emeğinin sömürülmesine dikelebiliyorsa,
3. Nesneler/olaylar/şeyler ve onların adları arasındaki açıklığın yanıltıcı sıfatlarla doldurulmasına yani ideolojilerle çarpıtılmasına engel oluyorsa

o bütünsellik, içine yerleştirildiği tekil bilgilerin anlamlandırılması için gerekli ve yeterli koşullara sahip demektir. Açıktır ki bu bütün karşımıza teori, kavramsal çerçeve veya sadece bir kavram olarak çıkabilir. Bütünlüğe böyle bakmakla ki tarih geçmişte yaşananların sergilendiği bir müze, bir olaylar galerisi, bir macera filmi olmaktan çıkacaktır. Bu aynı zamanda zamanda ve mekânda uzakta olanın bilimsel bilgi dolayısıyla meşrulaştırılmasının da önünü kesecektir. Bilginin manalı ve haklı olması bugününümüze sorumluluk içinde yaşamamızın da yolunu açacaktır. Zira yapıp etmelerimizi, düşünme ve söylemelerimizi, tahayyül ve tasavvurlarımızı an içinde kalarak değil geniş zaman ve geniş mekânın koordinatları içinde hayata sunacak, her sunumumuzun uzun vadede bile olsa evrensel değerler içinde anlamlandırılacağı ve yorumlanacağı bilinciyle bugününümüze inşa edeceğiz.

Sonuç: Demek ki Fidel Castro “Tarih beni haklı çıkaracaktır” derken haklıymış.

Kayda Deęer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Aęustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler alanında çalışma yürüten her bireyin yararlanmasına veya katkı sunmasına açık akademik bir web sitedir. Hakkında detaylı bilgi almak için **sosyalbilimler.org/hakkında** sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube’da **@sosbilorg** kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*’i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde sosyalbilimler.org’da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

Aynı zamanda yayımlanan çalışmaların size WhatsApp üzerinden gönderilmesini talep ederseniz **bit.ly/SosyalBilimlerWhatsApp** linki üzerinden “**Sosyal Bilimler WhatsApp Grubu**”na katılabilirsiniz.